

Taalscreening Jonge Anderstaligen Kinderen
Madeleine Gibson, taalwetenschapper en freelance journalist

Taalmeetinstrumenten die een indruk geven van de taalontwikkeling van jonge kinderen, bestaan al langer. Tenminste, als het de taalontwikkeling van eentalige Nederlandse kinderen betreft. Om een goed beeld te krijgen van de woordenschat van meertalige kinderen, zoals kinderen die naast het Nederlands bijvoorbeeld ook Marokkaans-Arabisch, Turks of Berbers spreken, was tot nu niet mogelijk. De behoefte aan tweetalige woordenlijsten vanuit consultatiebureaus en logopedische praktijken, werd steeds dringender. Liesbeth Schlichting, auteur van de Lexilijst Nederlands, vroeg Stichting Studio Taalwetenschap daarom een dergelijk instrument te ontwikkelen. Met financiële steun van de Stichting Kinderpostzegels Nederland voerde Stichting Studio Taalwetenschap het onderzoek uit. Eind 2005 wordt de publicatie verwacht van de Lexiconlijsten Marokkaans-Nederlands, Tarifit (Berbers)-Nederlands, Turks-Nederlands en Fries-Nederlands. De lijsten vormen een grote aanwinst voor de vroegtijdige signalering van taalproblemen. Hieronder een verslag van het normeringsonderzoek dat is uitgevoerd onder 500 Marokkaanse gezinnen in Amsterdam West, en van de presentatie ervan in juni 2005 in het Vrouwontwikkelingscentrum Vrouw en Vaart.

Het was september 2004 toen Karijn Helsloot van Stichting Studio Taalwetenschap aan het onderzoek in Amsterdam West begon, waarvan negen maanden later de eerste resultaten gepresenteerd konden worden: een taalscreening van jonge Marokkaanse kinderen. In tegenstelling tot eerdere onderzoeken op dit gebied, waar in een periode van twee jaar met veel moeite een kleine tweehonderd woordenlijsten verzameld werden, heeft dit initiatief in korte tijd veel resultaten opgeleverd. Het succes is volgens Helsloot te danken aan de inzet van Marokkaanse contactpersonen, verbonden aan het Opvoedsteunpunt in Geuzenveld/Slotermeer, het ontwikkelingscentrum Vrouw en Vaart in Osdorp en het Moeder-Kind Centrum in Bos & Lommer.

Anneke Kesler, jeugdarts bij de GGD van Amsterdam, is blij dat er eindelijk weer aandacht uitgaat naar het meten van de woordenschat van Marokkaanse kinderen. In verband met het vroegtijdig signaleren van taalproblemen, deed ze zelf in 2001 al onderzoek naar de manier waarop de woordenschat van jonge Marokkaanse kinderen het best gemeten kan worden. Het onderzoek vloeide voort uit een gevoel van onvrede dat ze overhield aan het testen van taalontwikkeling bij anderstaligen op het consultatiebureau. Net als de Nederlanders werden de Marokkaanse ouders gevraagd of hun kind bijvoorbeeld al 2 of 3-woordzinnen gebruikte. Een bevestigend antwoord kon Kesler niet echt geruststellen. Want welke woorden of zinnen waren dat dan? En om woorden in welke taal ging het precies? Immers, in Marokko bestaan veel verschillende talen en dialecten.

In haar onderzoek vroeg Kesler aan moeders welke taal thuis het meest gesproken werd en op welke plaats het Nederlands kwam. Ze vroeg of er sprake was van taalstimulering vanuit de omgeving, of de moeder Nederlandse les had gevolgd en of de kinderen kinderdagverblijven of peuterspeelzalen bezochten. Voor 1 op de 6 gezinnen, dus 16%, zo kwam uit het onderzoek naar voren, was het Nederlands thuis de derde taal. Onder de ondervraagden bevond zich vijf jaar geleden in Amsterdam West geen

Marokkaanse moeder die haar kind naar kinderdagverblijf of peuterspeelzaal bracht. Verder bleken er inderdaad een aantal moeders te zijn die Nederlandse les gevolgd hadden. Niet alleen de moeders, maar ook de kinderen van deze moeders bleken vooruitgang te boeken in de Nederlandse taal. En niet alleen in de Nederlandse taal, maar ook in hun eigen taal, het Marokkaans-Arabisch. Dit was bijzonder: stimulering van de ene taal prikkelt de verwerving van de tweede taal. Wat Kesler destijds niet deed, was het uitvoeren van een normeringsonderzoek. Vier jaar later, in 2004/5, gebeurde dit wel.

Opzet

De taalscreening van jonge anderstalige kinderen geeft inzicht in de woordenschat van jonge kinderen voor zowel het Nederlands als een tweede taal, zoals het Marokkaans-Arabisch of het Tarifit. De basis voor het taalmeetinstrument werd gevormd door de bestaande Lexilijst (2002) van Liesbeth Schlichting en anderen. Deze Lexilijst, gebaseerd op een Amerikaans model, is een verzameling woorden en zinnestelsels die in de vroege taalontwikkeling van Nederlandse kinderen voorkomen. De bedoeling is dat ouders op de lijst aankruisen welke woorden en zinnestelsels hun kind actief gebruikt, dus spontaan zegt. De woorden zijn verdeeld in 15 categorieën, op basis van betekenis. De categorieën zijn onderwerpen als spel, kleding, buiten, dieren, eten, drinken, lichaamsdelen, voertuigen en uitroepen. De lijst wordt onder andere op consultatiebureaus gebruikt als een arts het idee heeft dat er sprake zou kunnen zijn van een vertraagde spraak- en taalontwikkeling. Zowel de categorieën als de mogelijkheid om woorden aan te kruisen, zijn in het huidige onderzoek overgenomen. De nieuwe lijsten zijn echter langer, omdat ze ook de vertalingen en aanvullingen zoals cultuurgebonden woorden bevatten.

Voor het vertalen van de Nederlandse woorden, werd naast de Tilburgse taalwetenschapper Yahya E-rramdani, ook de Arabist Ankie van Pel ingezet. Van Pel bezocht Marokko vele malen in haar leven en is bekend met de dilemma's waarvoor Arabisten en vertalers staan bij het kiezen en transcriberen van woorden uit een Arabisch dialect naar het Latijnse schrift. Pedagoge Marie-Jeanne van Hagen, destijds projectleider opvoedingsondersteuning en ouderkindcentra in het stadsdeel Geuzenveld-Slotermeer, legde voor dit onderzoek de contacten met de centra in Amsterdam West. Een vijftiental Marokkaanse vrouwen gingen vervolgens met de lijsten op zoek naar vrouwen in hun omgeving met kinderen van de gewenste leeftijd. De Marokkaanse contactpersonen werden geïnstrueerd door Stichting Studio Taalwetenschap. Twee contactpersonen, Karima Ahdoudou en Khadouj Gargouri-Aouriaghel, vertelden tijdens de presentatie van de voorlopige onderzoeksresultaten over hun ervaringen. Het was niet makkelijk om Marokkaanse moeders met jonge kinderen te vinden, om precies te zijn tussen 18 en 30 maanden. Hoewel ze alle kansen aangrepen om hun omgeving in het onderzoek te betrekken (familie, bureaus, vrouwen op school, in het winkelcentrum, via internet) stuitte ze regelmatig op achterdocht.

Helsloot stelt dat Marokkaanse vrouwen waarschijnlijk niet eerder kennis hebben gemaakt met onderzoek ten behoeve van het Nederlandse zorgsysteem voor het welzijn van het kind. De vrouwen bleken moeite te hebben met vragen die bijvoorbeeld het opleidingsniveau van zichzelf of hun man betroffen. Of andere vragen, die volgens de contactpersonen voornamelijk gebaseerd waren op onwetendheid. Ahdoudou geeft een voorbeeld van een dergelijk misverstand: "Wat doet je man?" zegt ze, "Mijn man?!", imiteert ze de vrouwen, "Waarom? Wat wil je van mijn man?" Een ander voorbeeld was

dat van een vrouw die in eerste instantie om onduidelijke redenen geen deel wilde nemen aan het onderzoek. Toen Gargouri haar drie weken later bij de bushalte tegenkwam, zei de vrouw: “Ik wil best meedoen, maar mijn kind zegt niet zoveel, vandaar dat ik vorige keer niet zo enthousiast reageerde!”

Resultaten

De tweetalige Lexiconlijsten worden vooraf gegaan door een aantal algemene vragen over de leeftijd en het geslacht van het kind, of er sprake is van kinderopvang, peuterspeelzaalbezoek of geen van beide, of oudere broertjes of zusjes aanwezig zijn, etcetera. Ook wordt gevraagd wat de moedertaal van de moeder en de moedertaal van de vader is, welke taal er op dit moment thuis gesproken wordt en of de moeder of vader Nederlandse les volgt of gevolgd heeft. Ook de moeders in Amsterdam West kregen deze vragen voorgelegd. Ze werden gevraagd om aan te kruisen welke woorden en zinnen hun kinderen gebruikten en in welke taal dat was. In totaal verzamelde Stichting Studio Taalwetenschap 300 Marokkaans-Arabische lijsten en 200 Tarifitlijsten. De proefpersonen waren allemaal kinderen in de leeftijd van 18 tot 30 maanden. De voorlopige onderzoeksresultaten zijn gebaseerd op 232 Marokkaans-Arabische lijsten.

Het onderzoek van Stichting Studio Taalwetenschap toont een paar opmerkelijke verschillen met dat van Kesler vier jaar geleden: Waar de Nederlandse taal in Marokkaanse gezinnen destijds voor 1 op de 6 kinderen (ofwel 16%) de derde taal was, blijkt het Nederlands in 2005 voor 57% de tweede taal te zijn. Dit is een zeer sterke toename. En terwijl kinderdagverblijven vier jaar geleden niet of nauwelijks werden bezocht door de kinderen in Amsterdam West, is het percentage nu toegenomen tot 15% van de proefpersonen. Dit is nog steeds geen grote groep, maar betekent wel een lichte stijging. Kinderopvang heeft een positieve invloed op de taalontwikkeling van jonge kinderen, zo stelt Helsloot. Hoewel nog niet alle lijsten bekeken zijn, wijzen de voorlopige resultaten hier wel al op. Ook al is de peuterspeelzaal vanaf 2 jarige leeftijd te bezoeken, de meer van bovenhand gestuurde voorschool biedt in de meeste gemeentes, c.q. stadsdelen, pas toegang vanaf 3 jaar. Er is dus sprake van een gat, stelt Helsloot. Drie jaar is volgens haar te laat, juist omdat aangetoond is dat de woordenschatontwikkeling zich in hoog tempo voltrekt rond anderhalf, twee jaar.

Op de woordenlijsten scoorden de kinderen als volgt: de gemiddelde woordscore van de kinderen in het Marokkaans-Arabisch bedroeg 46, van de Nederlandse woorden was dat 45. Een opmerkelijke overeenkomst dus, de kinderen zijn onbetwist tweetalig! De scores van kinderen in dezelfde leeftijdscategorie vertonen veel variatie. Dat betekent dat niet alleen leeftijd, maar ook andere factoren van invloed zijn op de ontwikkeling van de woordenschat, zoals de aanwezigheid van broertjes of zusjes, Nederlandse les voor de ouders, of kinderopvang. Ook interessant is dat jonge Marokkaanse kinderen op een bepaalde leeftijd, namelijk tussen 20 en 24 maanden, meer Nederlandse woorden kennen dan Marokkaans-Arabische woorden. Rond 25 maanden is de kennis gelijk en daarna gebruiken deze kinderen juist weer meer Marokkaans-Arabische woorden dan Nederlandse woorden. Nederlandse kinderen scoren over het algemeen iets hoger dan Marokkaanse kinderen. Bij de jongere kinderen verhoudt het gemiddelde tussen Nederlandse en Marokkaanse kinderen zich als 100 versus 95, bij de oudere kinderen is dat 100 versus 85. Deze cijfers geven niet direct reden tot zorg omdat van tweetalige kinderen bekend is dat de woordkennis in beide talen –tijdelijk- iets lager is, aangezien de

woordenschat van twee of soms zelfs nog meer talen opgebouwd moet worden.

Algemene conclusies zijn dat een goede taalscreening alleen plaats kan vinden als deskundigen inzicht hebben in de woordenschat van alle talen van een kind. Dat wil zeggen dat jonge kinderen dus naast het Nederlands op hun thuistaal getest moeten worden. Alleen op deze manier kan vastgesteld worden of er daadwerkelijk sprake is van taalachterstand bij jonge meertalige kinderen. Medewerking vanuit de Marokkaanse gemeenschap op dit gebied is een proces van vertrouwen waarbij nadruk gelegd moet worden op het feit dat het gaat om het vroegtijdig signaleren van taalachterstand en niet zozeer om het oordelen over de taalkennis van Marokkaanse kinderen. Het belang van deelname aan kinderdagverblijf en voorschool is groot en zou zo vroeg mogelijk moeten gebeuren. Ouders zullen hier de komende jaren attent op gemaakt worden door consultatiebureaus. Stichting Studio Taalwetenschap streeft ernaar om de lijsten voor het Marokkaans-Arabisch, Berbers, Turks en ook het Fries eind 2005 klaar te hebben. De instrumenten zullen worden uitgegeven door het ABC, de schooladviesdienst van Amsterdam.

Voor meer informatie over dit project kunt u contact opnemen met:

Karijn Helsloot, Stichting Studio Taalwetenschap, www.studiotaalwetenschap.nl, [stichting@studiotaalwetenschap](mailto:stichting@studiotaalwetenschap.nl), tel. 020-6390115.

ABC, schooladviesdienst van Amsterdam: tel. 020-7990010

Zie ook:

Boerma, I. 2005. Woordenschatontwikkeling van jonge Marokkaanse kinderen in Nederland. Doctoraalscriptie Algemene Taalwetenschap, Universiteit van Amsterdam.

Kesler-Koppe, A. 2003. De Lexilijst, vertaald in drie Marokkaanse dialecten: een welkome aanvulling op het onderzoek naar taalontwikkeling, *JGZ* 3, 45-48

Schlichting, J.E.P.T. & Lutje Spelberg, H.C. 2002. Lexilijst Nederlands. Lisse: Swets Test Publishers.

Schlichting, J.E.P.T. & Lutje Spelberg, H.C. 2003. A test for measuring syntactic development in young children. *Language Testing*, 20 (3), 241-266.